

De Angola-affaire is 'verderfelijk', maar zeker niet uniek. Elke buitenlandse missie heeft zijn excessen. Van militairen zijn zulke incidenten extra pijnlijk omdat ze ons land vertegenwoordigen. Van hen wordt discipline verwacht. Als strijders in oorlogstijd, maar zeker als vredesbewaarders onder de vlag van de Verenigde Naties. En op die tamelijk nieuwe humanitaire taken lijkt het leger niet goed voorbereid. Een betere selectie van militairen en aangepaste opleiding kan de kans op misdrijven verkleinen maar nooit voorkomen.

Tijdens elke buitenlandse missie gebeurt wel wat

Het martelen van een Somalische jongen door Belgische VN-militairen (in 1993) kwam dit jaar pas in de publiciteit als een excess tijdens een buitenlandse militaire missie. Foto: GPD

Nederlandse militairen niet braver dan anderen

Ze hebben wroeging. Van de dingen die ze hebben gedaan op hun militaire missie in voormalig Joegoslavië, ruim twee jaar geleden nu. Dingen die niet door de beugel kunnen. Thuis vragen ze zich af hoe ze ooit zover hebben kunnen komen. In alle vertrouwen hebben ze erover gepraat met een dominee, psycholoog of maatschappelijk werker. De daders die slachtoffer worden. Hun biecht lucht op, maar hun wandaden blijven wellicht voor altijd onbekend.

Er zijn meer 'Angola's'. Tijdens elke buitenlandse missie gebeurt wel iets. Van een klein verraad tot onvergeeflijke misdrijven, zoals de martelingen en groepsverkrachtingen van Italiaanse blauwhelmen in Somalië. De mishandelingen, illegale handel en het seksueel wangedrag van Canadezen in Bosnië. Het martelen van Somaliërs door Belgische vredesbewaarders.

Van een Bulgaars bataljon in Cambodja is bekend dat het er een compleet prostitutienetwerk op naield. Daarbij was sprake van overmatig drankgebruik terwijl in het naastgelegen Nederlandse kamp alcohol ten strengste was verboden. Oekraïense militairen in voormalig Joegoslavië verkochten van alles en nog wat, waaronder diesel aan Kroatische Serviers.

Bij deze vergripen verbleken de misstappen van Nederlandse blauwhelmen in Angola. Maar dat doet er niet toe. „Wijzen naar andere buitenlandse militairen is van een kleuterschoolmentaliteit. Als in Angola is gebeurd wat wordt beschreven, dan is dat zeer kwalijk”, zegt dr. L. van Bergen, onderzoeker bij het Instituut voor Vredesvraagstukken in Nijmegen. „De betrokken militairen moeten worden ontslagen, zoals in elk bedrijf zou gebeuren waar werknemers zich zo zouden misdragen. En is ontslag onmogelijk dan mogen ze gedurende hun loopbaan de kazerne niet meer verlaten. Zulke mensen zijn niet geschikt voor vredesmissies in het buitenland.”

Van Bergen is niet verrast door het vermeende seksueel misbruik, de smokkel en dronkenschap van een tiental blauwhelmen in Angola. „Waarom zouden Nederlandse militairen braver zijn dan anderen?” Het was wachten op een Nederlands schandaal. Er zullen nog meer incidenten volgen. In den vreemde denken mensen soms dat ze zich dingen kunnen permitteren die thuis niet aan de orde zijn. Dat geldt voor militairen, maar soms ook voor ontwikkelingswerkers, baggeraars, oliezoekers en anderen die langere tijd in het buitenland vertoeven.

Van Bergen: „Tot de val van de muur was het de taak van het leger de Rus buiten de deur te hou-

den. Met die taak in gedachten hebben militairen normen en waarden meegekregen die prima zijn om te vechten, maar niet om vrede te handhaven. Een militair wil handelen, terwijl je bij een vredesmissie vooral niets moet doen. Dat geeft vaak frustraties. De militair voelt zichzelf bevrijder, vredestichter of hulpverlener terwijl de plaatselijke bevolking in hem een vijandige bemoeial ziet.”

Doeners

Het niet mogen handelen, maakt een vredesmissie volgens drs. J. Schoeman zeker zo inspannend als het strijdgeveel. „Het is anders, maar zeker niet gemakkelijker. Als er niet wordt geschoten, zijn er evenveel spanningen.” De ex-marinier en onderzoeker bij de stichting Maatschappij en Krijgsmacht vertelt over Cambodja en Angola waar elk moment de vlam in de pan kon slaan.

Daarnaast moest je altijd beducht zijn voor de mijnen waarmee de landen waren bezaaid. Dat geeft spanningen, stress. Zeker als de lokale bevolking je liever ziet gaan dan komen. Wat te denken van de marinier die zijn rantsoen wil delen met hongerende Koerden in de bergen van Irak, maar geen voedsel mag afstaan om zijn eigen inzet niet te ondergraven. Of erger; de militairen van het eerste Nederlandse bataljon in Srebrenica die even buiten hun mandaatgebied een groepsverkrachting zien gebeuren.

„Grijp je in, dan heb je een VN-incident omdat je honderd meter verderop niets hebt te zoeken. Doe je niets, dan achtervolgen die beelden je je hele leven. Zulke dilemma's leveren gigantische spanningen op. Nederlandse militairen zijn doeners, maar moeten in hun nieuwe taak gebeurtenissen de andere wang toe keren.”

De spanningen kunnen lang na thuiskomst psychische problemen geven. Schoeman: „Het ziektebeeld wordt dan niet zozeer bepaald door

de angst voor extern geweld, maar vooral door een vorm van spanning die voortvloeit uit angst de eigen agressie niet langer te kunnen controleren. De militairen zijn geprikkeld en geprovoceerd maar moesten zowel hun vechtelijke als hun vluchtimpulsen onderdrukken en een neutrale opstelling bewaren.”

Belangrijk is het hoe de militairen tijdens hun missie met die spanningen omgaan. Vinden ze een uitlaatklep in een gesprek met een kameraad, in sport of in alcoholmisbruik, verkrachting en smokkel? Elke blauwhelm is volgens het buddy-systeem gekoppeld aan een maat. Ze zijn samen opgeleid en vertrouwen elkaar volledig. Wanneer ze bij elkaar stress waarnemen, dan moeten ze daar over praten.

Helpt dat niet, dan wordt de hulp van de commandant, arts, psycholoog of geestelijke ingeroepen opdat iemand uit de eenheid wordt gehaald voordat hij door de lint gaat. De vraag is, of een buddy zijn maat niet de hand boven het hoofd houdt. Van Bergen: „De ene helft van de dag ben jij verantwoordelijk voor zijn veiligheid, de andere helft hij voor de jouwe. Op het moment dat er drugs of alcohol in het spel zijn, brengt hij jouw veiligheid in gevaar en die van de rest van de eenheid. Daar doe je dan wel melding van.”

Maar wat als er geen eigen belangen in het spel zijn? Als een militair meisjes seksueel misbruikt? Doet een buddy daar dan melding van? De solidariteit in het leger is groot. „Een militair wil niet aan matenaaierij doen. Daarbij hebben groepsprocessen een eigen dynamiek. Ongerechtigdheden worden niet zelden met de mantel der liefde bedekt. Ze zijn het geheim van de groep, waarvan de leden zich sterk verbonden voelen omdat ze dezelfde erfenissen delen. Niemand die buiten die groep wil vallen.”

H. Vos (44) kent de solidariteit van een groep. Hij is als sergeant-majoor bij het korps mariniers in Cambodja ('93) en Haiti ('95) geweest,

maar begrijpt niet dat het in Angola zo uit de hand heeft kunnen lopen. „De verklaringen die worden aangevoerd zijn allemaal gelul. Het heeft allemaal te maken met machtsmisbruik. Die lui hebben zich daar Jezus gevoeld. Uit armoede doet de plaatselijke bevolking alles wat je wilt, maar je moet de discipline kunnen opbrengen om daar geen misbruik van te maken.”

Discipline is de kern waar het volgens Vos om draait. Van jezelf en van de groep. In het geval van Angola ging het om een betrekkelijk kleine eenheid van enkele tientallen militairen, een derde van een traditioneel bataljon. Hoe kleiner de eenheid des te groter de kans op ongerechtigdheden. Vos: „Als je mensen zo geïsoleerd neerzet en er gebeurt iets dat niet door de beugel kan, dan zijn mensen geneigd daar toleranter op te reageren omdat je heel erg op elkaar bent aangevoerd.”

De kleinste eenheden van blauwhelmen vormen de waarnemers die in groepjes (bijvoorbeeld een uitkijpost) opereren. In militaire kringen worden vooral deze uit meerdere landen samengestelde Unmo's genoemd als het gaat om wangedrag. Ze zouden regelmatig betrokken zijn bij illegale handel, diefstal en seksueel misbruik van vrouwen.

Fantastisch

Vos zegt geen kwaad woord over Cambodja of Haiti. Alles ging er fantastisch. Die ene militair die op de basis werd betrap met een fles whisky is de volgende dag zonder pardon op het vliegtuig gezet naar Nederland. Zoals dat hoort, aldus Vos. „Wij mariniers hebben het tot nu toe als beste gedaan. Als ik op televisie zie dat Willem-Alexander een bezoek brengt aan de blauwhelmen in Bosnië en samen met hen een pilsje drinkt, dan zakt mijn broek af. En dan dat gezeur over haar dat er niet af mag en een oorbel die in moet. Dan krijg je toch geen eenheid, geen discipline?”

Vos wil geen maat met een oorbel maar heeft geen moeite zij aan zij op vredesmissie te gaan met een van de militairen die zich in Angola zo hebben misdragen. „Dat is verjaard, of beter gezegd verdaagd. Binnen 21 dagen is geen melding gedaan bij de kriegsraad en dan kun je iemand niet meer straffen.” Wat sommigen 'de blamage van Bangkok' noemen, heet bij Vos een geslaagd verlof. Het ministerie van defensie gaf blauwhelmen de keus om met verlof twee weken naar huis te gaan of naar de Thaise lusstoorden Bangkok of Pataya (Cambodjaanse vrouwen heten preuts te zijn).

Vos koos voor Nederland, maar meer dan de helft van de militairen ging volledig uit zijn dak op het georganiseerde 'rust en recreatie'-reisje van Defensie. Dat met het massale onderdeelzoek de vrouwenhandel in stand wordt gehouden, leek daarbij geen overweging. Vos: „De mannen hebben zich daar helemaal kunnen uitleven en kwamen ontspannen op de basis terug. Het is geweldig om te zien dat ze dan gewoon een knop omdraaien en zich serieus van hun taak kwijten.”

In een recent onderzoek onder blauwhelmen gaf een kwart te kennen onvoldoende te zijn voorbereid op uitzendingen. Vos heeft geen klagen. Lezingen en films over de geschiedenis, cultuur, godsdienst, gewoonten en gebruiken van de bewoners, gaven een goed beeld van Cambodja. Daarbij werd de mariniers goed ingeprent dat ze niet gingen om problemen op te lossen. Vos: „Wij zijn eigenlijk een aanvaarsenheid. Zonder dat iemand ons ziet, trekken we voorwaarts. Maar op een vredestaak moet je juist gezien worden.”

Hij heeft de vredesmissies nooit als frustrerend ervaren, laat staan vervelend. En natuurlijk liggen de verleidingen van misbruik (seksueel, alcohol, macht) op de loer. Maar daar is een goed militair tegen bestand. „Nogmaals, discipline. Maar ja, die jeugd van tegenwoordig heeft geen ruggengraat meer. De aanstellingseisen zijn al verlaagd om nog voldoende mensen te krijgen, maar de kwaliteit van de krijgsmacht gaat er zo niet op vooruit. We krijgen mensen met alleen lagere school, met een alcoholverleden, met een crimineel verleden.”

Ook Schoeman vindt dat er een veel strengere selectie moet plaatshebben. Daarbij moet het

accent niet liggen op het opleidingspeil, maar op de waarden en normen van kandidaat militairen. „In de discussie wordt veel te veel waarde gehecht aan een mavo- of havo-papiertje. Veel belangrijker is de politieke correctheid van iemand zodat je geen racisten op vredesmissie stuurt. Een hoge intelligentie zegt niets over medemenselijkheid.”

Schoeman is een groot voorstander van meer vrouwen als blauwhelm. Vrouwen zijn volgens hem beter geschikt als vredesbewaarders dan mannen die vaak met andere motieven, 'meer macho aspecten', voor het leger hebben gekozen. Van Bergen meent dat je eigenlijk helemaal geen soldaten ('opgeleid om te vechten') moet inzetten voor humanitaire hulpverlening. Daarvoor zou een aparte VN-organisatie moeten worden opgericht, met een aparte opleiding.

En dan nog, voorkomen kun je excessen nooit. Overal waar mensen onder spanning werken, is sprake van misdrijven. Teverens is niet na te gaan wie zichzelf uiteindelijk niet kan beheersen. Iedereen heeft een breekpunt, maar pas in de praktijk wordt duidelijk waar dat ligt. Daarbij zijn de omstandigheden in elke missie weer anders.

Andere normen

Zo is het gemakkelijker om onder een Nederlandse eenheid te dienen, dan bijvoorbeeld onder een Oekraïense waar heel andere normen gelden. Schoeman: „Soms, zoals in Bosnië, zie je om je heen orgien van geweld. Dat wordt een onderdeel van je bestaan. Waar je in Nederland van zou schrikken, kun je daar in drie maanden aan gewend raken. Je verlegt grenzen. Als er dan ook nog een vriend van je gewond raakt of sneuvelt, kun je die dingen gaan doen waar je geen vat meer op hebt.”

MONIQUE DE KNEGT

Nederlandse militairen verpozen zich in november 1995 met een jong Angolees meisje op het strand. Foto: GPD

Er zullen nog meer 'Angola's' volgen

